

РОЗДІЛ 7

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ

УДК 657

Акименко О. Ю.
Жолобецька М. Б.

Чернігівський національний технологічний університет

АКТУАЛІЗАЦІЯ СИНЕРГЕТИЧНОГО ПІДХОДУ В ДОСЛІДЖЕННІ ОРГАНІЗАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

У статті узагальнено науковий матеріал із досліджуваної теми, доведено, що сучасна облікова система повинна відповідати стратегічним цілям підприємства. Обґрунтовано ідею про те, що на сучасному етапі гостро постає питання в розробленні моделі раціональної організації обліку, яка буде відповідати запитам користувачів бухгалтерської інформації. Наведено складники інтегрованої системи обліку, які класифікуються залежно від видів обліку обов'язкових для застосування та видів обліку, що потребують спеціальних знань, мають специфічну методологію. Також з'ясовано складники організації обліку з урахуванням системного підходу (методичний, організаційний та технологічний) та напрями організації обліку за синергетичним підходом (аксіоматичний, концептуальний, інформаційний, гуманітарний, фінансовий, інвестиційний, стратегічний, інноваційний, екологічний).

Ключові слова: синергія, організація обліку, види обліку, облікові процеси, облікові процедури, системний підхід.

Постановка проблеми. Поступ інформаційної й економічної глобалізації, тенденції сталого розвитку, соціального захисту суспільства потребує відповідних змін у підходах та напрямках до організації облікового процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Диференціація видів бухгалтерського обліку, що визначається різними ознаками, безпосередньо пов'язана з процесом організації обліку. Багатьма науковцями висловлена позиція щодо потреби розвитку наукових основ теорії бухгалтерського обліку за рахунок запровадження концепцій та різних видів обліку (соціального, екологічного, обліку інтелектуального капіталу, стратегічного, інтегрованого, електронного, актуарного, динамічного, креативного та ін.). Незважаючи на вагомий результати проведених досліджень, залишаються невирішеними питання щодо організації обліку за вищенаведеними видами.

Вивчення організації бухгалтерського обліку займає чільне місце в наукових працях вітчизняних учених-обліковців, серед яких такі: В. Бачинський, О. Белоконь, Л. Братчук, Ф. Бутинець, Н. Георгієва, Н. Домбровська, Л. Кіндрацька, С. Кузнецова, К. Кузьмінська, В. Лень, Н. Лобода, Я. Олійник, В. Палій, В. Рожелюк, О. Руденко, Ю. Слободяник, О. Шевчук, В. Яворов та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Однак активний розвиток видів обліку зумовлює необхідність пошуку ефективних форм організації облікової системи з урахуванням зростаючих інформаційних потреб керівників та власників суб'єктів господарювання, що стимулюють виникнення і розвиток нових функцій бухгалтерського обліку. Таким чином, усе більшої актуальності набувають питання стосовно організації обліку за його видами, що є невід'ємною частиною організації бухгалтерського обліку в усіх аспектах і на всіх рівнях.

Мета статті полягає у визначенні можливих напрямів та підходів до удосконалення процесу організації обліку за його видами, які в сучасних умовах господарювання набули актуальності, тому потребують детального обґрунтування та подальшого дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Аналіз наукової літератури доводить, що парадигмальний підхід не став системною методологією дослідження організації бухгалтерського обліку [3, с. 37]. Так, Я. Олійник, підсумовуючи питання щодо теоретичних основ організації бухгалтерського обліку, зазначає, що наукове знання про неї знаходиться на етапі формування парадигми. Учений характеризує сучасний стан національної системи бухгалтерського обліку в Україні як трансформаційний. Причому зазначає, що важливою функцією науки є адекватне реагування на економіко-політичні виклики у відповідній парадигмі організації бухгалтерського обліку, що вимагатиме нової фундаментальної теоретичної моделі, сформованої економічними науками, багатовіковим практичним досвідом господарювання з урахуванням різноманітних змін, що відбуваються у політичній, економічній, соціальній сферах [3, с. 43]. Сучасні виклики теорії та методології бухгалтерського обліку мають бути реалізовані за рахунок формування і впровадження нових концепцій задля задоволення потреб користувачів у стандартній та унікальній інформації [7, с. 247]. Ф. Бутинець підкреслює, що бухгалтерський облік є єдиною ланкою між господарською діяльністю й особами, які приймають рішення, це своєрідна «мова бізнесу» [1, с. 9]. Я. Соколов стверджує, що саме динамічність структури обліку виділяє його види [8, с. 227].

Отже, виникає необхідність розглядати бухгалтерський облік не як єдину облікову систему, а як інформаційну основу інтегрованої системи господарського обліку, що включає всі види обліку та базується на принципі єдності інформації (рис. 1). Інтеграційні процеси не позбавляють методологічних відмінностей між видами бухгалтерського обліку, а взаємодоповнюють їх під час вирішення конкретних прикладних завдань в обліковій практиці.

Зрозуміло, що якісна облікова інформація істотно впливає на ухвалення управлінських рішень. Ще у середині XIX століття Е. Леоте й А. Гальбо обґрунтували мету обліку як розрахункову (яка пов'язана із розробленням спеціальної

логіки, класифікації об'єктів, рахунків, сутності господарських операцій, оцінки та ін.), соціальну (яка відображає інтереси сторін, зацікавлених у бухгалтерській інформації), економічну (яка дозволяє за допомогою облікової інформації здійснювати управління господарськими процесами підприємства) [4, с. 110]. Виклики сьогодення спричиняють формування такої концепції методології бухгалтерського обліку, яка була б здатна відповідати сучасним економічним реаліям світу за умов глобалізації [2, с. 115–116]. В обліку з'являються нові об'єкти спостереження, а саме: логістичні витрати, маркетингові витрати, природоохоронні витрати, трансакційні витрати, витрати на якість продукції, витрати на сегментацію ринку, інтелектуальний капітал, соціальні витрати та витрати на соціальну відповідальність бізнесу тощо [6, с. 113]. Таким чином, у сучасному суспільстві прослідковується зростання ролі організаційного складника, що продукує обліково-економічну інформацію для потреб управління в забезпеченні підвищення ефективності діяльності суб'єктів господарювання.

Сучасній стадії розвитку бухгалтерського обліку притаманна необхідність гармонійної інтеграції внутрішнього стану й зовнішнього оточення підприємства, посилення тенденції до єдності теоретичного та емпіричного наукового пізнання, що, на думку авторів, може знайти своє втілення у застосуванні міждисциплінарних напрямів дослідження, а також у переході від дисциплінарних методів дослідження до проблемно-орієнтованих, що забезпечить комплексний підхід до екологічних, соціальних, інтелектуальних, інноваційних складників виробничо-господарської діяльності суб'єкта господарювання, реалізації інвестиційної, стратегічної політики підприємств.

Термін «синергетика», запропонований німецьким фізиком Г. Хакеном, акцентує увагу на погодженості взаємодії частин під час утворення структури як єдиного цілого [9, с. 15]. Синергетичність інтегрованої обліково-аналітичної системи тісно переплітається з її властивістю неадитивності: хоч властивості системи і залежать від властивостей системо-утворюючих елементів, але не визначаються ними повністю. Позитивного ефекту синер-

гетики можливо досягнути за допомогою високого рівня організації інтегрованої обліково-аналітичної системи. Розуміючи важливість інформації для менеджменту, організацію обліку практичної діяльності пропонується створювати відповідно до його видів, облікових процесів, облікових процедур (рис. 2).

У сучасних умовах система бухгалтерського обліку (як одне з провідних джерел інформації) набуває нового значення і потребує нових підходів до її організації. Ідеться не просто про бухгалтерський облік як самодостатню систему, а про систему, що має значно ширші можливості й позиціонується інтегрованою системою бухгалтерського обліку [5, с. 10]. Саме тому в сучасних умовах доцільно доповнювати систему обліку не лише традиційним набором функцій, способів і елементів, але й новими підходами та напрямками до її організації.

Таким чином, сьогодні виникає об'єктивна необхідність застосування нових підходів та напрямів до удосконалення організації обліку на підприємствах, які мають враховувати:

- появу нових інструментів для вирішення поточних проблем у сфері виробництва та менеджменту;
- сучасні бізнес-моделі;
- трансформацію підходів до управління підприємствами, що викликано глобалізацією економіки;
- складне конкурентне середовище та інформатизацію діяльності підприємств;
- особливості розвитку бухгалтерського обліку в сучасних умовах господарювання.

Загальновідомо, що організація бухгалтерського обліку (відповідно до системного підходу) є сукупністю таких складників: методичного, організаційного, технологічного (рис. 3). Синергетичний підхід розглядає організацію обліку складною системою саморозвитку за такими напрямками: аксіоматичним, концептуальним, інформаційним, гуманітарним, інтелектуальним, фінансовим, інвестиційним, стратегічним, інноваційним, екологічним та іншими. Основне місце в організації обліку автори відводять синергетичному зв'язку, який за умов синтезу вищенаведених напрямів може забезпечити зростання загального ефекту до

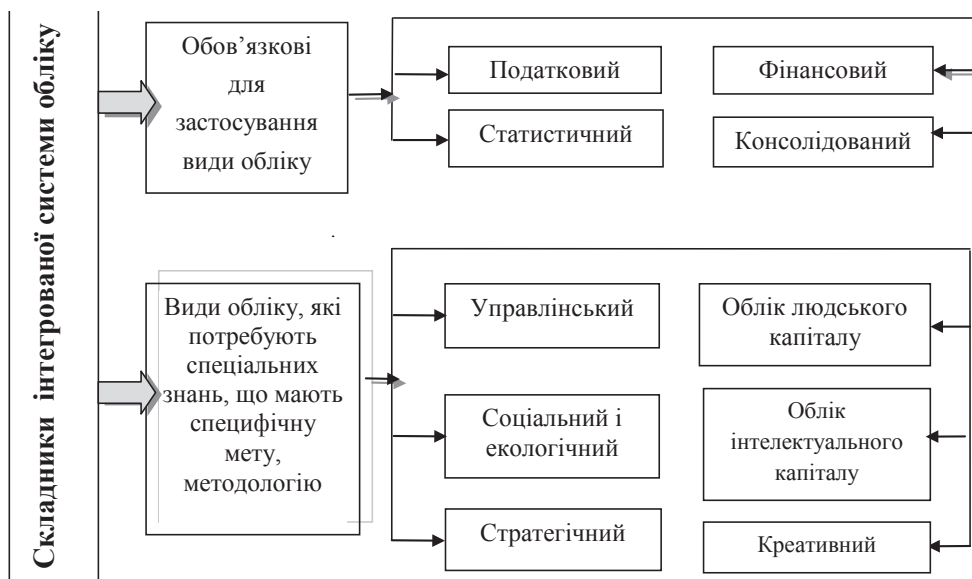

Рис. 1. Складники інтегрованої системи обліку

Джерело: складено авторами

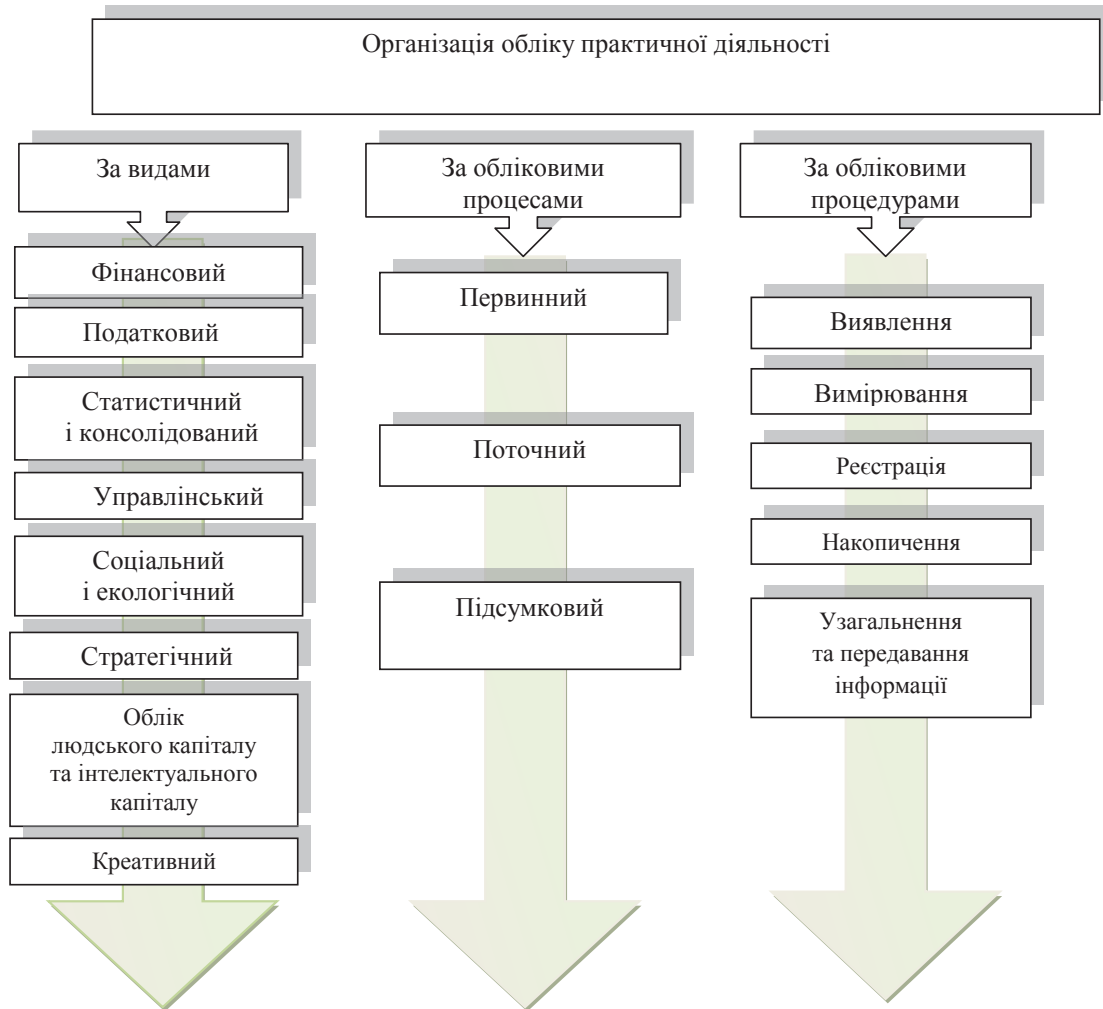

Рис. 2. Організація обліку практичної діяльності

Джерело: складено авторами

більшого значення (ніж сума ефектів цих напрямів, якщо їх розглядати відокремлено). Отже, наведемо характеристики кожного з них.

Аксіоматичний (міждисциплінарний) напрям в організації обліку містить використання фундаментальних положень із різних дисциплін, що контактують із бухгалтерським обліком; створення єдиного інформаційного поля на мікро- та макрорівні; економічну безпеку підприємств; стратегію розвитку підприємств та ін.

Концептуальний напрям в організації обліку, на думку авторів, починається зі створення «дерева цілей», формування «стратегічного набору» концепції для індивідуального підприємства та його структурних підрозділів, який має відображати особливості діяльності підприємства з урахуванням економічної та галузевої спрямованості, матеріального забезпечення, фінансової можливості та використання кадрового потенціалу; формування системи взаємопов'язаних оперативних та стратегічних планів.

Інформаційний напрям безпосередньо пов'язаний із технічним складником організації обліку та визначає правила утворення та розвитку баз даних, їх зберігання та охорони, норми і способи представлення інформації про об'єкти контролю та бізнес-процеси на підприємстві.

Гуманітарний напрям в організації обліку утворює культурні надбання щодо відбору, підготовки

та розвитку кадрів підприємства, формування планів особистого розвитку персоналу підприємства, що забезпечує підвищення ефективності трудових ресурсів на основі кількісного, професійного, кваліфікаційного та інтелектуального зростання, а також підвищення соціальних стандартів для працівників та їхніх сімей. Беззаперечним є той факт, що правильна оцінка людського капіталу дає об'єктивну оцінку всьому капіталу підприємства, а також добробуту всього суспільства.

Уважаємо, що гуманітарний напрям містить також розроблення внутрішньої соціальної звітності, зокрема умови праці, розвиток людського капіталу, доброчинності й благодійництва.

Головним, що генерує бухгалтерський облік, є інформація, яка базується на силі інтелекту. Процес формування, накопичення та вдосконалення знань, досвіду, загальна культура, філософія підприємств та організацій створює інтелектуальний напрям в організації обліку.

Фінансовий напрям в організації обліку передбачає:

- аналіз ринкових умов щодо вартості фахівців;
- створення тарифної сітки з урахуванням вироблених посадових пріоритетів, ієрархії посад, середніх показників вартостей фахівців на ринку праці та фінансових можливостей підприємства;
- створення системи оплати праці;
- оцінку результатів праці;

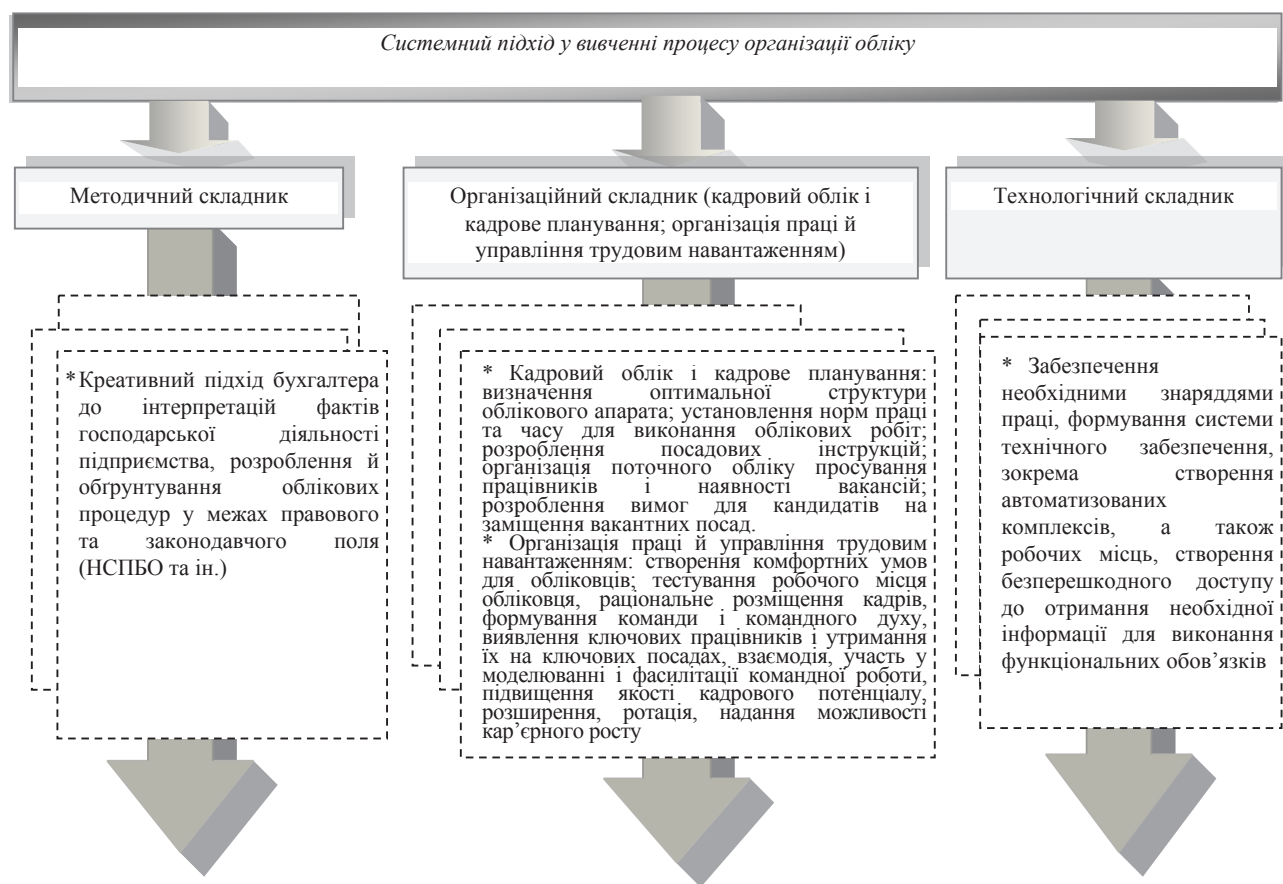

Рис. 3. Організація обліку з позиції системного підходу

Джерело: складено авторами

- створення ефективної системи мотивації, системи бонусів для персоналу, підвищення зацікавленості у роботі на підприємстві;

- забезпечення механізму стимулювання облікових працівників;

- управління витратами на персонал, матеріально-технічне та технологічне забезпечення;

- оптимізацію розподілу людських ресурсів за рахунок відповідності порядку формування бюджету до стратегічного планування;

- досягнення оптимальних стандартів обслуговування всіх категорій споживачів, фінансування професійного навчання, підвищення кваліфікації, поліпшення фізично-психологічного самопочуття, забезпечення необхідними технічними та інформаційними ресурсами.

Фінансовий напрям спрямований на підвищення ефективності управління через забезпечення оптимізації витрат, мінімізації втрат прибутку та підвищення результативності діяльності, збереження капіталу підприємства, захист інтересів його власників.

Інвестиційний напрям передбачає формування сприятливого інвестиційного іміджу через участь в інвестиційних проектах, публікації в міжнародних друкованих виданнях відповідного профілю; фінансування заходів інформаційної безпеки та підвищення професійного рівня кадрів.

Стратегічний напрям потребує формування системи взаємозв'язаних оперативних та стратегічних планів із залученням структурних підрозділів підприємства; планування організаційних змін; розрахунку людських ресурсів відповідно до вимог стратегічного планування. При цьому

форма і структура стратегії організації бухгалтерського обліку має відповідати не лише цільовій стратегічній орієнтації підприємства, а й реальному положенню суб'єкта господарювання в ієрархічній побудові конкурентного ринку.

Інноваційний напрям направлений на систематичне і комплексне використання інновацій у всіх сферах діяльності підприємства, включаючи бухгалтерську службу, для забезпечення сталого економічного зростання у довгостроковій перспективі.

Екологічний напрям координує складники бізнесу, упорядковує тип життєдіяльності працівників підприємства та їх взаємовідносин із навколишнім середовищем, що сприятимуть здоровому способу життя, стійкому соціально-економічному розвитку, екологічній безпеці країни і кожної людини, і виступає регулятором екологічної діяльності, відображає політику підприємства щодо проблем довкілля, забезпечує виконання суб'єктом господарювання вимог законодавства про охорону навколишнього середовища, подальше інтегрування країни в систему міжнародної екологічної безпеки.

Висновки. Організація обліку – це процес, який постійно розвивається, тому важливою умовою його вдосконалення є урахування сучасних досягнень науки і практики, умов розвитку бізнесу. Поступ інформаційної й економічної глобалізації потребує відповідних змін у складниках організації обліку, підходах та напрямках до організації облікового процесу на сучасному підприємстві. Синтез аксіоматичних, концептуальних, інформаційних, комунікаційних, гуманітарних, фінансових, інвестиційних, стратегічних, іннова-

ційних, екологічних підходів з урахуванням індивідуальних особливостей підприємства й багатьох макро- і мікроекономічних факторів дозволить раціонально організувати облік, найбільш повно реалізувати можливості для ухвалення оператив-

них, стратегічних та інших управлінських рішень. Наукова новизна цього дослідження полягає в узагальненні та обґрунтуванні напрямів удосконалення процесу організації обліку з урахуванням синергетичного підходу.

Список використаних джерел:

1. Бутинець Ф., Войналович О., Томашевська І. Організація бухгалтерського обліку: підручник для студентів спеціальності 7.050106 «Облік і аудит» вищих навчальних закладів. 4-е вид., доп. і перероб. Житомир: ПП «Рута», 2005. 528 с.
2. Корягін М., Кудик П. Концептуальний розвиток методології бухгалтерського обліку: монографія. Львів: ЛКА, 2015. 239 с.
3. Олійник Я. Організація бухгалтерського обліку в умовах міжнародної інтеграції: дис. ... докт. екон. н. URL: https://kneu.edu.ua/userfiles/d-26.006.06/2016/Oliinyk_dis.pdf.
4. Пушкар М. Філософія обліку. Тернопіль: Карт-бланш, 2002. С. 157.
5. Рожелюк В. Системний підхід до формування облікової інформації для потреб управління. Облік і фінанси. 2016. № 2(72). С. 8–15.
6. Семанюк В. Формування нових видів обліку та перспективи їх розвитку. Вісник ТНЕУ. № 3. 2009. С. 112–116.
7. Сокіл О. Методологія бухгалтерського обліку сталого розвитку. Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу, 2017. Вип. 1(36). С. 247–259.
8. Соколов Я., Соколов В. История бухгалтерского учета: Учебник. Москва: Финансы и статистика, 2004. 272 с.
9. Хакен Г. Синергетика. Москва: Мир, 1980. 405 с.

Акименко Е. Ю.
Жолобецкая М. Б.

Черниговский национальный технологический университет

АКТУАЛИЗАЦИЯ СИНЕРГЕТИЧЕСКОГО ПОДХОДА В ИССЛЕДОВАНИИ ОРГАНИЗАЦИИ БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЕТА

Резюме

В статье обобщены научные материалы по исследуемой теме, доказано, что современная учетная система должна соответствовать стратегическим целям предприятия. Обосновано идею о том, что на современном этапе остро стоит вопрос о разработке модели рациональной организации учета, которая будет соответствовать запросам пользователей бухгалтерской информации на современном этапе развития. Приведены составляющие интегрированной системы учета, которые классифицируются в зависимости от видов учета обязательных для применения и видов учета, требующих специальных знаний и имеют специфическую методологию. Также выяснено составляющие организации учета с учетом системного подхода (методическая, организационная и технологическая) и направления организации учета по синергетическому подходу (аксиоматическое, концептуальное, информационное, гуманитарное, финансовое, инвестиционное, стратегическое, инновационное, экологическое).

Ключевые слова: синергия, организация учета, виды учета, учетные процессы, учетные процедуры, системный подход.

Akyumenko O. Y.
Zholobetska M. B.

Chernihiv National University of Technology

ACTUALIZATION OF SYNERGETIC APPROACH IN THE INVESTIGATION OF ACCOUNTING ORGANIZATION

Summary

This article summarizes scientific data on the research topic, proves that modern accounting system should meet strategic goals of an enterprise. It justifies the idea that the issue of developing a rational accounting organization model, which is commensurable to the needs of accounting information users, is crucial at the current stage. The article presents components of an integrated accounting system that are classified depending on binding types of accounting and the types of accounting that require special knowledge and have specific methodology. Also, components of accounting organization are determined with due regard for the system approach (methodical, organizational and technological) and directions of accounting organization are established based on the synergetic approach (axiomatic, conceptual, informational, humanitarian, financial, investment, strategic, innovative, ecological).

Key words: synergy, organization of accounting, types of accounting, accounting processes, accounting procedures, system approach.